

Aleksandr Tkacenko

Fluture în palmă

*De ce omul contemporan
are nevoie de creștinism*

Traducere din limba rusă:

Denis Chiriac

EDITURA EGUMENITA

2019

complexe în mod simplu și pe înțeles, ilustrându-și gândurile prin metafore, alegorii și comparații expresive. Autorul a combinat expunerea scrupuloasă a materialului cu umorul fin care se pliază perfect pe discursul său. Grație manierei rafinate de prezentare a materialului, procesul lecturii acestei cărți importante nu devine plictisitor, ci se realizează cu ușurință, suscitând un viu interes.

Profesorul Aleksei Osipov

Despre ceea ce ne împiedică să trăim

Sindromul Kuldarov

În lumea contemporană conceptul de „slavă deșartă” este tot mai puțin perceput drept defect. În uzul actual al limbii, conceptul acesta poate căpăta nuanțe pe deplin pozitive, mai ales dacă se respectă condiția de a fi slavă deșartă „sănătoasă”. Pentru mulți pictori, muzicieni, artiști, sportivi și oameni de știință, slava deșartă reprezintă mișcarea firească a sufletului, care îi determină să tindă spre o performanță tot mai mare în domeniul ales, cu toate că acest principiu s-a înrădăcinat nu doar în sfera profesiilor legate de creație. În orice sferă de activitate umană, ne este greu să ne imaginăm progresul carierei angajatului care nu are stimulul slavei deșarte (de regulă, masat sub formă de ambiții care, cu siguranță, sunt percepute drept calități utile pentru angajat).

Dar de ce, în creștinism, slava deșartă este percepută ca boală grea a sufletului omenesc, afectiune duhovnicească pe care omul o poate dezvolta în sine foarte ușor, dar de care îi vine foarte greu să se vindece? În aparență, slava deșartă este doar dorin-

ța de a plăcea celor din jur, de a apărea în fața lor într-o lumină mai bună. Chiar și pentru omul străin de religie este evident faptul că furtul sau înșelarea conjugală reprezintă păcate, în timp ce slava deșartă poate fi mult mai greu concepută ca fiind ceva periculos și rău, chiar dacă la nivel intuitiv și persoanele necredincioase simt că vanitatea nu este chiar atât de bună, că există în ea un soi de dedublare și de incertitudine morală. Setea nestăpânită de slavă îl poate face pe om antipatic în ochii altora. Probabil că fiecare știe cât de supărăcioase sunt persoanele vanitoase, dacă măcar o dată a avut imprudența de a le acorda atenție „insuficientă” talentelor lor.

Totuși, ce este slava deșartă?

Vădit și ascuns

În povestirea lui Cehov, *Bucuria*, registratorul de colegiu¹ Mintenka Kuldarov și-a anunțat entuziasmat rudele că s-a scris în ziar despre el și că întreaga Rusie îi va afla acum numele. În realitate, în nota respectivă de ziar s-a relatat doar despre modul cum, fiind în stare de ebrietate, acesta a ajuns sub sania unui vizitru, după ce s-a lovit cu capul de hulubă. Dar și această popularitate îndoielnică a trezit în tânărul slujbaş un entuziasm de nedescris.

¹ Potrivit *Tabelului rangurilor în Imperiul Rus*, registratorul de colegiu se plasa pe cea de-a XIV-a treaptă a listei, desemnând funcționarii cu cel mai mic grad din Imperiul Rus. Prin colegiu se înțelege unul dintre componentele departamentale ale guvernului creat de Împăratul Petru cel Mare [n. trad.].

Probabil că acesta nu este un caz tipic de manifestare a slavei deșarte, însă aici se vede foarte bine întreaga ei netemeinicie. În esență, niciun om nu are cu ce se lăuda. Problema nu constă în caracterul comic al situației descrise de Cehov. Bineînțeles că nu li se întâmplă multora să aibă aventuri cu calul în timpul beției, dar să se mai și laude cu acestea sunt capabili și mai puțini. De regulă, oamenii se fălesc cu fapte și realizări mult mai bine văzute.

Totuși, fiecare om, oricât de înaltă ar fi părerea lui de sine, știe prea bine că în viața lui există fapte și evenimente pe care nu ar fi îndrăznit să le facă publice pentru nimic în lume.

Chiar și Mitenka Kuldarov, dacă ar fi primit posibilitatea fantastică de a deveni vestit în lumea întreagă, cu condiția ca nu numai aventurile beției, ci și toate faptele și gândurile lui să devină cunoscute celor din jur, acesta ar fi refuzat, îngrozit de o asemenea „slavă”. Fiecare om își cunoaște în adâncul sufletului valoarea sa. Nu în zadar Avva Isaia spunea: „Vai nouă, căci fiind plini de tot felul de întinăciuni, ne desfătăm cu laudele omenești”. Despre același lucru a scris și Boris Pasternak în poezia cunoscută cu titlul expresiv *Nu e frumos să fii celebru*:

„E rușinos, o nulitate
Pe buzele oricui să fluturi”².

² Citat după traducerea efectuată de Marin Sorescu [n. trad.].

Slava deșartă îl determină pe om să scoată la iveală ceea ce i se pare demn de cinstea oamenilor. Însă, cu aceeași putere îl obligă să-și mascheze minuțios toate defectele, treptat întărindu-i gândul că toate aceste defecte rele, păcătoase și groaznice nici nu există.

Putem petrece în această autoînșelare întreaga viață, dar după moarte nimeni nu va mai reuși să se înșele pe sine. După învățătura Bisericii, Înfricoșătoarea Judecată va consta tocmai în faptul că viața fiecărui om va fi deschisă în cele mai mici detalii. Și această „proslăvire” pentru mulți s-ar putea dovedi cel mai îngrozitor chin.

Nimic nu este acoperit care să nu se descopere și nimic ascuns care să nu se cunoască (Luca 12, 2).

În căutarea slavei pierdute

Slava deșartă are o particularitate interesantă: se hrănește din orice. Orice poate fi combustibil pentru acest foc: viciile și virtuțile, sărăcia și bogăția, frumusețea și slujenia... Slava deșartă apare pe orice sol, pentru ea nu există limite estetice, morale sau de alt gen. Dacă analizăm cu atenție structura sufletului omenesc, descoperim uimiți că nu există vreo calitate cu care omul vanitos să nu poată măcar în suflet să se înalțe în fața celor din jur. Obiectivul său principal este să ajungă celebru, dar nu prea contează de ce natură va fi „popularitatea” aceasta. Astfel, artistul sau pictorul caută popularitate și recunoașterea talentului său, banditul și criminalul își

găsesc satisfacție în zvonurile teribile despre faptele lor sângeroase, iar femeia depravată scrie o carte despre aventurile ei intime și se bucură de succes în cercul unui anumit tip de cititori.

Din această varietate de situații tragem concluzia: în mod evident, setea slavei în om nu este pe deplin condiționată de starea sa morală sau de tipul preocupării lui. Mai degrabă, aceasta este o trăsătură specifică firii umane însăși.

Oricât de paradoxal ar suna, dar în Biserică setea de slavă are și un sens pozitiv. Creștinismul afirmă că Dumnezeu l-a creat pe om ca stăpân al întregii lumi materiale, ca singura ființă din creație care a unit în sine principiul material și pe cel duhovnicesc. El a devenit cununa creației, înfrumusețarea ei și, prin urmare, s-a bucurat de o mare slavă până în momentul când a pierdut măreția aceasta prin căderea în păcat. Căzând de la Creatorul său, omul a ajuns numai o parte a lumii în care trebuia să împărasească. Păcatul a denaturat firea umană, i-a privat pe oameni de slava pe care au primit-o de la Dumnezeu în momentul creației, dar tocmai starea aceasta lipsită de slavă este considerată nefirească de Biserică. De aceea, setea slavei și tendința de a o redobândi nu sunt în creștinism dispoziții potrivnice firii umane.

Dimpotrivă, Sfânta Scriptură ne spune că tocmai slava va fi finalitatea vieții sfinte a creștinului: *Pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi* (Romani 8, 18); *Ca unul ce sunt împreună-preot și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al slavei celei ce va să se descopere* (I Petru 5, 1).

Dar de ce, chemându-i pe oameni la dobândirea slavei, Biserica condamnă atât de vehement slava deșartă? Răspunsul este simplu și poate fi descifrat cu ușurință chiar după această expresie: slavă deșartă – o tendință deșartă spre un scop fals, căutare zadarnică a slavei adevărate acolo unde aceasta nu există și nici nu poate fi.

Oameni foarte stranii

Ascetica creștină evaluează slava deșartă ca fiind o patimă sau, altfel spus, o trăsătură a firii umane, denaturată de păcat, astfel încât nu mai poate fi recunoscută, devenind în polul opus al slavei adevărate. Iată cum explică originea patimilor Sfântul Ioan Scărarul:

„Dumnezeu nu este nici cauza, nici Făcătorul răului. De aceea, se înșală cei care spun că unele patimi sunt firești pentru suflet. Ei nu înțeleg că noi înșine am transformat în patimi însușirile noastre firești. De exemplu, de la fire avem sămânță pentru nașterea de fii, dar noi o folosim pentru plăcere păcătoasă. De la fire avem în noi și mânia împotriva șarpelui vechi, dar noi o folosim împotriva aproapelui. Ne-a fost dată râvna ca să căutăm virtuțile, iar noi căutăm patimile. De la fire există în suflet dorința slavei, dar numai a celei cerești”.

Dorința omului de a deveni mai bun decât este în momentul de față, setea desăvârșirii și căutarea binelui sunt mișcări firești și sănătoase ale sufletelor noastre. Dar tot atât de firești pentru om sunt

așteptarea că munca lui va fi prețuită și nădejdea că aprecierea va avea un caracter pozitiv. Întreaga problemă constă doar în: De la cine așteptăm această evaluare? Părerea cui este atât de importantă pentru noi? Tocmai aici este limita dintre creșterea în virtute și degradarea în patimi.

Setea firească de slavă s-a transformat în slavă deșartă atunci când oamenii, după cuvântul Scripturii, *au iubit slava oamenilor mai mult decât slava lui Dumnezeu* (Ioan 12, 43). În plus, omul nu caută în mod obligatoriu să obțină de la cei din jurul lui numai laude. Nicidecum, el poate urmări ca ceilalți să se teamă, să-l urască sau chiar să râdă de el.

Omul cuprins de slavă deșartă este speriat doar de o perspectivă: să rămână neobservat, să se piardă în mulțime și să nu obțină următoarea doză de slavă omenească, care a devenit sensul principal al existenței sale. Totuși, înșiși oamenii, la a căror părere ține, îl interesează puțin. În mare parte, îi apreciază pe oamenii din jur doar în calitate de „spectatori recunoscători” și nu simte iubire față de ei, nici nu caută să-i slujească prin talanții lui.

El are nevoie de oameni numai ca de oglinda în care ar putea să se desfăteze pe săturate de „perfectiunea” sa. Scriitorul francez Antoine de Saint-Exupéry a exprimat foarte reușit această stare de narcisism în cunoscuta poveste *Micul Prinț*:

„Pe cea de-a doua planetă trăia un vanitos.

– Aha! Aha! Iată că vine un admirator!, strigă de departe vanitosul, de îndată ce-l zări pe micul prinț.

Căci, pentru vanitoși, oamenii ceilalți nu sunt decât niște admiratori.

– Bună ziua, zise micul prinț. Nostimă pălărie mai aveți!

– Pentru salut, răspunse vanitosul. Salut cu ea când sunt aclamat. Din nefericire, pe aici nu trece nimeni niciodată.

– Da?, făcu micul prinț, care nu înțelegea.

– Lovește-ți palmele una de alta, îl sfătui atunci vanitosul.

Micul prinț își lovi palmele, vanitosul salută cu modestie, ridicându-și pălăria.

«E mai cu haz aici decât la rege», își zise micul prinț. Și iarăși începu să-și lovească palmele una de alta... Vanitosul începu și el să salute, ridicându-și pălăria.

După ce trecură astfel cinci minute, pe micul prinț îl obosi monotonia jocului.

– Și, pentru ca pălăria să cadă jos, întrebă el, ce-ar fi de făcut?

Vanitosul însă nu-l auzi. Vanitoșii nu aud nicio dată decât laudele.

– Mă admiră într-adevăr atât de mult?, îl întrebă el pe micul prinț.

– Ce înseamnă «a admira»?

– A admira înseamnă a recunoaște că eu sunt omul cel mai frumos, cel mai bine îmbrăcat, cel mai bogat și cel mai inteligent de pe planetă.

– Dar tu ești singur pe planeta ta!

– Fă-mi această plăcere. Admiră-mă totuși!

– Te admir, zise micul prinț ridicând ușor din umeri, dar la ce-ți poate folosi lucrul acesta?
Și micul prinț plecă”³.

Este greu să nu fim de acord cu atitudinea micului prinț. În obsesia de a plăcea celor din jur, pur și simplu nu înțelegem că, în fața lui Dumnezeu, fiecare dintre noi trăiește ca pe mica sa planetă unde, în afară de El și de noi, nu există nimeni. Și tot ceea ce facem din rațiuni sănătoase, poate și trebuie să fie îndreptat numai către un singur tip de slavă: slava lui Dumnezeu, Care vede nu doar faptele noastre, ci și motivațiile lor; toate gândurile și mișcările inimilor noastre. Ca să nu ajungem în situația de a fi condamnați de propria conștiință, în loc să căutăm slava lumească, mai bine să facem ordine în cele mai ascunse colțuri ale vieții noastre, despre care nu știe nimeni pe lume, în afara lui Dumnezeu și a noastră.

Tocmai această atitudine le lipsește oamenilor în mod catastrofal. După definiția concisă a Sfântului Maxim Mărturisitorul, „slava deșartă este abateră de la scopul după Dumnezeu și trecerea la un alt scop, potrivit scopului dumnezeiesc”.

Ar fi o naivitate să considerăm că vreunul dintre noi este pe deplin liber de această boală grea a sufletului. Chiar și cei mai mari nevoitori ai monahismului ortodox recunoșteau cu amărăciune în suflet că nu au reușit să se izbăvească cu totul de patima slavei deșarte.

³ Antoine de Saint-Exupéry, *Micul Prinț*, Editura Litera, București, 2011 [n. trad.].

Controversa privind existența lui Dumnezeu amintește prin ceva de pilda aceasta. Unele și aceleași fapte, evenimente și cunoașteri referitoare la lume sunt ca fluturile din palmă, pe care le putem folosi în calitate de argument atât în favoarea credinței, cât și în favoarea necredinței. Totul depinde de dorința noastră, totul este în mâinile noastre.

Dar de ce omul vrea uneori atât de tare ca Dumnezeu să nu existe? Nu trebuie să căutăm prea departe răspunsul. Este suficient să privim mai atent în propriul suflet.

Cuprins

Prefață	5
Despre ceea ce ne împiedică să trăim	9
Sindromul Kuldarov	9
Vădit și ascuns	10
În căutarea slavei pierdute	12
Oameni foarte stranii	14
Înainte feței lui Dumnezeu	18
Supărarea	22
Când punem mâna pe ciocan	24
De la un cărbune aprins, la incendiu	27
Dreptul la supărare?	30
Două bucurii	32
Greșeala lui Salieri	36
Singurul criteriu valabil	39
Două rugăciuni	41
Atunci când apare dragonul	45
Ieșirea din labirint	47
Nu judecați?	49
Principiul binoclului	51
Ce știm unii despre alții?	54
„O, ce rău a făcut!”	57
Sindromul Panikovski	58
Lucrul cel mai greu	61
De ce omul contemporan are nevoie de creștinism? ...	65
În căutarea iubirii	65
Trei căi falimentare	65

Cum se pierde iubirea	67
Ca un animal sau ca Dumnezeu?	73
Sindromul egoismului lărgit	77
Acordarea sufletului	80
Bucurați-vă neîncetat!	83
Bucuria cea rea	84
Ceea ce nu ne poate răpi nimeni	87
De unde a apărut osteneala	89
Devastarea din noi	91
Vreau să fiu cu Tine	95
Un singur drum în direcții diferite	98
Născuți în URSS	99
Imoralitatea pe o insulă	102
Avântul și lovitura	104
Două scenarii de telenovelă	107
De ce nu se tem creștinii?	109
De ce avem nevoie de diamante	112
Singura avere	114
Mântuitorul celor deznădăjduiți	116
Tâlhari, vameși și desfrânate	119
Scafandru „iubitor de libertate”	122
Viclenie înseamnă folos?	125
Boala cea mai teribilă	128
Nu Pedepsitor al răului, ci Îndreptătorul lui	131
Dumnezeul pe Care Îl putem respecta	131
Nu numai un Învățător	132
Caracterul iluzoriu al întrupărilor păgâne	133
Născut ca să pătimească	135
Dumnezeu. Omul. Cosmosul	137
Cum arată păcatul?	139
Ce s-a întâmplat în grădina Raiului?	140
Boala și Medicul	144
Greșeala aducătoare de moarte	147
Rotweillerul sălbătic	150
Gunoștea spirituală a păgânismului	153

Rotweillerul turbat	156
Darul stricat	158
Un foc mai înfricoșător decât focul material	159
Minciuna iadului	162
Forța mântuitoare a „lucrurilor mărunte”	166
Îndreptătorul răului	168
Contorul Geiger	171
Libertate lui Buratino!	173
Fumul unei mari lipse de iubire	176
Două căi	177
Un substitut fatal	179
Speranță și libertate	181
Iubirea și mânia	183
Orologiul care bate	185
Experiența sfinților	187
Ramura ruptă	191
O sută de ani de așteptare	195
Cuvinte de îndurare	200
Un dialog cu un ateu	203
Întrebări nepuse de nimeni	203
Oare există Dumnezeu într-adevăr?	204
Oare este bună morala religioasă?	207
Are nevoie societatea de religie?	210
Fluture în palmă	217